

**Adrian Chircu–Buftea, *Précis de morphologie romane*,
Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2011, 184 p.**

Anda Bratu*

Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș–Bolyai”, Str. Horea 31, 400202 Cluj-Napoca, România

Redactat în limba franceză, volumul de față aduce o contribuție importantă pentru studiul limbilor romanice, care, în ultima vreme, au suscitât destul de puțin interesul lingviștilor români. În prefața cărții, autorul mărturisește că: „le manque d’ouvrages de morphologie romane, surtout en Roumanie, nous a déterminé à concevoir un livre synthétique facile à consulter et source de nombreux enseignements linguistiques” (p. 5).

Avînd un caracter ilustrativ, lucrarea oferă celor interesați informații despre evoluția sistemului morfologic, de la limba latină, spre limbile romanice și conține 10 capitole sintetice care descriu așa-numitele „parties du discours” (p. 5): substantivul, adjectivul, articolul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția. Dimensiunea acestor capitole variază în funcție de eventualele distincții ce pot fi operate în cadrul unei părți de discurs, de exemplu, cele dedicate pronumelui și verbului au cea mai mare întindere (fapt explicabil prin varietatea tipurilor de pronume: personal, reflexiv, nehotărît etc. sau a aspectelor legate de verb: conjugări, moduri și timpuri, diateze etc.), pe cînd capitolele despre interjecție ori conjuncție sînt mult mai reduse ca dimensiuni. În structura volumului, sînt incluse și o bibliografie foarte bogată din care se observă o lectură la zi a studiilor de specialitate, precum și un index de autori.

Experiența de romanist, dar și de românist îi permite autorului să supună analizei șapte limbi romanice: româna, franceza, italiana, spaniola, portugheza, catalana, provensala, iar, uneori, face referire și la sardă, dalmată și retoromană. Mai trebuie precizat că, uneori, autorul utilizează exemple nu doar din varianta modernă a acestor limbi romanice, ci și din cea veche (de exemplu, articolul în spaniolă „anc. esp. masc. (sing.) *el* (*elo*, *lo*) / pl. *los* (*elos*) vs. esp. mod. masc. (sing.) *el* (*lo*) / pl. *los*”) (p. 39). Scopul

declarat al celor 10 capitole este de a ilustra principalele modificări petrecute în cadrul categoriilor de discurs abordate, în cele șapte limbi romanice și, de asemenea, specificul fiecăreia dintre aceste limbi.

Demersul este structurat pe o multitudine de exemple ilustrative din toate limbile romanice analizate, despre care autorul afirmă că sînt, în mare parte, construite, unele fiind prezentate într-un context de utilizare, „port. *Não manifestou nenhuma surpresa*. [Il ne manifeste aucune surprise.]” (p. 78), altele independent, „it. *pochino* ‘un tout petit peu’” (p. 134), însă, pentru ambele modalități, se oferă traducerea în limba franceză.

Ca structură generală, fiecare capitol conține o definiție a părții de discurs abordate și o analiză a categoriilor gramaticale specifice acesteia, în trecerea de la latină, la limbile romanice, categorii ilustrate prin exemple diverse și bine alese, miza fiind, după cum am afirmat anterior, evidențierea specificului sau, uneori, a asemănarilor, dintre aceste limbi.

Primul dintre cele 10 capitole sintetice, intitulat „Le nom”, abordează substantivul și categoriile gramaticale caracteristice: gen, număr și caz. În ceea ce privește genul, limba română este singura dintre limbile romanice care mai deține genul neutru, moștenit din latină (p. 10). Cea de-a doua categorie gramaticală, numărul, este redat în limbile romanice prin desinențe de plural de tip vocalic (cum este cazul limbii române și a celei italiene) sau de tip consonantic pentru celelalte limbi romanice (p. 15). În privința cazului, autorul atrage atenția că, în latină, existau 6 cazuri: nominativ, acuzativ, genitiv, dativ, ablativ și vocativ, însă, în evoluția spre limbile romanice, acestea s-au redus mai întîi la 5, apoi la 3 (în latina vulgară), iar, în limbile romanice, s-a ajuns doar la două: „cas sujet et cas régime” (p. 17–18), limba română constituie excepția, deoarece a păstrat din latină trei forme cazuale.

* Adresă de corespondență: andabratu@yahoo.com.

În a doua parte a lucrării, dedicată adjectivului, se insistă pe categoria gramaticală a comparației, deoarece, prin intermediul acesteia, „l'adjectif se différencie des autres parties de discours variables” (p. 24), deși, în limbile romanice, există și adjective care nu au grade de comparație „it. *eterno*, rom. *perfect*” (p. 34). Comparația are trei grade: pozitiv, comparativ și superlativ. Autorul consideră că pozitivul nu ar trebui să figureze printre gradele de comparație, în măsura în care nu exprimă nicio idee de comparație, ci reprezintă „une catégorie comparative neutre” (p. 24). În latina clasică, comparativul era redat sintetic cu ajutorul unor sufixe (*-ior*, *-ius*) (p. 26), însă, în latina vulgară, au început să se utilizeze forme analitice, iar limbile romanice le-au păstrat pe acestea din urmă „fr. – infériorité: *Michel est moins grand que Georges*” sau „cat. superiorité: *És més car que l'e-mail*” (p. 27–28). Preferința limbilor romanice pentru formele analitice în detrimentul celor sintetice (specifice latinei clasice) se manifestă și în cazul superlativului „port. – superlatif relatif de supériorité: *Este aluno é o mais estudioso do Colégio*” (p. 32).

Capitolul „L'article” discută despre trei tipuri de articole: definit, nedefinit și partitiv. Limba latină nu avea articol (p. 36), acesta a început să apară în latina vulgară, iar formele din limbile romanice de azi sînt descendenți ai demonstrativelor latinești *ille*, dar și *ipse* (p. 37). Majoritatea limbilor romanice preferă articularea definită analitică, însă în limba română aceasta este de natură sintetică (p. 38). Articolele nedefinite din limbile romanice provin, în general, din numerele latinești: *unus*, *una*, *unum*, dar și din alte părți de discurs (p. 41). Dintre toate limbile romanice, franceza uzează cel mai frecvent de articole partitive „fr. *du*, *de la*, *des*”. (p. 42). Pe lângă cele trei tipuri, autorul mai aduce în discuție două specifice limbii române: „l'article possessif ou génitif” și „l'article démonstratif ou adjectif” (p. 43).

„Le pronom”, capitol mai întins ca dimensiuni, abordează 9 tipuri de pronume: personal, de politețe, reflexiv, demonstrativ, nehotărît, de întărire, posesiv, negativ și, la un loc, relativ, interogativ și „exclamatif”. Dintre acestea, formele pronumelui de politețe din română au la origine substantivele latinești „*dōminus* et *dōmina*” (p. 49), pe cînd celelalte limbi romanice exprimă politețea prin forme care aparțin altor tipuri de pronume sau altor părți de discurs (p. 50). Pronumele de întărire este specific limbii române și descinde din demonstrativul *ipse* la

care se adaugă pronumele reflexiv (p. 60). Dintre toate tipurile de pronume, cel posesiv se dovedește a fi cel mai conservator în raport cu latina (p. 61). Pronumele relative, interogative și „exclamatifs” sînt tratate împreună din cauza asemănărilor formale dintre ele (p. 67), iar ultimele două sînt specifice limbii vorbite (p. 72). Pronumele relativ folosit cel mai des în partea orientală a Imperiului Roman a fost *qualem* ai cărui descendenți pot fi găsiți în limbile romanice, iar, dintre pronumele interogative, cel mai răspîndit era *quis* (p. 72).

Al cincilea capitol, numeralul, detaliază cele două tipuri majore de numere: cardinale și ordinale ce caracterizează toate limbile romanice, dar și sursa lor, latina (p. 79). În privința numeralelor cardinale, autorul remarcă, din nou, mai multe elemente specifice limbii române, dintre care amintim doar unul, cel referitor la numerele de la 11 la 19. Acestea sînt formate din elemente de origine latină, însă sînt niște calcuri structurale după model slav (p. 83). Sînt ilustrate printr-o multitudine de exemple, din toate limbile romanice, și subtipurile de numere cardinale: colective, fracționare, multiplicative, distributive sau adverbiale (p. 86–87). Nu se insistă prea mult asupra numeralelor ordinale, întrucît se formează de la cele cardinale, însă și aici româna se individualizează prin structura analitică a acestora (rom. *al doilea*, *a doua* vs. it. *secondo*, cat. *segon*, port. *segundo*) (p. 85–86).

Aproape la fel de amplu ca cel dedicat pronumelui, capitolul despre verb conține analiza: conjugărilor, a numărului și persoanei, a modurilor personale și nepersonale și, nu în ultimul rînd, a diatezei. Verbele latinești erau împărțite în 4 conjugări, însă, de-a lungul timpului, au avut loc numeroase treceri de la o conjugare la alta (p. 91–92), pentru ca, în final, să se ajungă la trei conjugări în majoritatea limbilor romanice și la patru, în limba română (p. 93). În majoritatea limbilor romanice, distincția singular/plural este una pertinentă, cu excepția limbii franceze care deține forme omonime (p. 94). În discuția referitoare la modurile și timpurile verbale, subliniem doar: inexistența condiționalului în limba latină (p. 103); prezența modului prezumtiv, specific limbii române (p. 95); existența conjunctivului imperfect și mai mult ca perfect în celelalte limbi romanice și absența lui din limba română (p. 107); existența a doi termeni pentru imperativ (în română și spaniolă), față de celelalte limbi romanice care dețin pînă la cinci termeni (p. 110); existența supinului numai în limba română

(p. 113). În limbile romanice, există, în general, trei diateze (activă, pasivă și reflexivă), însă franceza constituie o excepție, deoarece deține un al patrulea tip, „factitive” (p. 119).

În capitolul ce se ocupă de adverb, lingvistul subliniază că, în limbile romanice, există o tendință de înlocuire a formelor sintetice cu cele analitice formate „à l'aide des prépositions ou de particules qui entrent généralement en relation avec un adverb pour le «*soutenir*», autant de points de vue phonétique que sémantique” (p. 124). În majoritatea limbilor romanice, afixul *-mente* (provenit dintr-un substantiv) ajută la formarea de adverbe, însă româna preferă sufixul adverbial *-este* (p. 125–126). Autorul conchide că, în ciuda eterogenității acestei părți de discurs (rezultată din diversitatea formelor), compararea limbilor romanice demonstrează contrariul, adică o anumită unitate (p. 134).

Ultimele trei capitole sînt mult mai restrînse ca

lungime, iar primul dintre ele este dedicat prepozițiilor care provin din latină. Lingvistul face un inventar al acestora, atît pentru latină, cît și pentru limbile romanice, iar, pentru cele din română și din latină, menționează și regimul cazual (p. 138–142). Același caracter ilustrativ poate fi observat și în capitolul despre conjuncții, în care se face o listă a acestora pentru fiecare limbă romanică în parte, la care se adaugă latina. Referitor la interjecții, se observă o clasificare a acestora nu în funcție de limba căreia aparțin, ci în funcție de semantica lor (care exprimă durere, chemare, veselie, indignare, admirație etc.) (p. 152–154).

Deși are un caracter sintetic și, în consecință, nu tratează exhaustiv toate aspectele (după cum însuși autorul recunoaște în prefață), cartea le abordează pe cele mai reprezentative, iar acestea sînt suficiente pentru a construi tabloul complet al sistemului morfologic romanice.